

АНДРІЙЧЕНКО Ю. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СПЕЦИФІЧНІ РИСИ ЕМОТИВНОГО ФОНУ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Статтю присвячено мовному аналізу вираження емотивного фону в художніх текстах. Дискусії з приводу можливого відображення емоційного фактору в мові мають своє історичне коріння. Визначення різноманітних функцій емотивності текстів художніх творів дає можливість з'ясувати існування факторів, які впливають на збільшення щільності емотивної тканини текстів. Це прагматичний, лінгвістичний, текстовий фактори.

Ключові слова: художній текст, емотивність, оцінність, емотивний фон, емотивне забарвлення, емотивна тональність.

Статья посвящена языковому анализу лексического выражения эмотивности в художественных текстах. Дискуссии относительно возможного выражения эмоционального фактора в языке имеют свое историческое развитие. Исследование различных функций эмотивности художественных текстов делает возможным изучение факторов, которые, в свою очередь, влияют на увеличение плотности эмотивной ткани текстов. Это прагматический, лингвистический, текстовой факторы.

Ключевые слова: художественный текст, эмотивность, эмотивный фон, эмотивная окраска, эмотивная тональность.

The article as for possible ways of expression of emotions are rooted down into history of linguistics. Definition of different functions of emotivity of literary works gives an opportunity to single out existence of certain facts which influence the growing density of a literary text. Pragmatic factor is important because it is connected with the necessity of breaking emotional barrier of a addresser while perceiving emotional content of the text, changes of his emotional state of mind and attitude towards the event described.

Key words: literary text, emotivity, emotive background, emotive tinge, emotive key.

Мета. Враховуючи важливість проблеми розуміння художнього тексту, у даній статті здійснюється аналіз лексичні особливостей вираження емотивності художнього тексту. **Актуальність обраної** теми дослідження зумовлена необхідністю пошуку адекватних шляхів інтерпретації такого самобутнього явища, яким є мовне вираження емоцій у текстах художніх творів. Філологічні дослідження мовних засобів вираження емотивності актуальні тому, що вони допомагають адекватно відтворити нову грань дослідницької парадигми лінгвістики тексту, *висвітлюючи* залежність імовірного емоційного впливу художніх текстів від текстової репрезентації мовних засобів. Також робота зумовлена необхідністю розрізнення існуючих в лінгвістичній літературі багаточисельних термінологічних і метафоричних визначень емотивних явищ в тексті художнього твору (емоційне навантаження, емоційне забарвлення, емотивний план, емотивний фон), що ускладнює розуміння досліджуваного явища і робить необхідною диференціацію основних понять, які відносяться до проблеми дослідження емоцій в тексті. **Об'єктом** дослідження в даній статті обрані фрагменти художніх творів видатного письменника сучасності Габріеля Гарсія Маркеса.

В іспанськомовних текстах художніх творів Г. Г. Маркеса, на нашу

думку, слово тяжіє до актуалізації прихованих змістів, а сам текст орієнтований на емотивність, експресивність і співчуття. На відміну від багатьох художніх творів, де конструктивну роль виконують, здебільшого, емоційно-логічні структури, у досліджуваних текстах це роблять емоційно-риторичні елементи, які співвідносять текст не з дійсністю, а з її інтерпретацією, завдяки особливостям світоуявлення автора, на яке впливають культурні, національні й психологічні особливості оточуючого соціального середовища [1:40]. До того ж, модусні компоненти тексту в цьому випадку переважають над диктумними, у результаті чого тексти художніх творів Г. Г. Маркеса відрізняються підвищеною емотивністю.

Сукупність слів з емотивною семантикою складає фонд лексичних емотивних засобів мови й має назву емотивна лексика, тобто слова, що безпосередньо не виражають емоції, а називають їх зараховують до лексики емоцій. Демонстрація різноманітних емоцій мовними засобами є фактично комунікативною функцією цих засобів. Дифузність емоцій, або взаємопроникнення спільного та відмінного, впливає на поліфункціональність емотивних мовних засобів і створює труднощі для розуміння та вживання цих засобів у комунікації.

Питання про включення слів, які визначають емоції до складу емотивних мовних засобів, є одним із дискусійних у лінгвістиці. Більшість дослідників, зокрема В. І. Шаховський, Е. А. Вайгла та ін. дотримуються погляду, згідно з яким слова, що визначають емоції, не можуть бути включені до складу емоційної лексики. За словами В. І. Шаховського, найменування емоцій в мові вже є метаемоціями, а не самими емоціями, а якщо слово лише означає емоцію, але не виражає її, то воно не може бути емотивним [2:94]. Під емотивним фоном ми розуміємо емотивність когнітивного (гносеологічного) рівня тексту, яка складається із однієї або декількох емотивних тем (емотем).

Аналіз емотивного фону текстів художніх творів Г. Г. Маркеса в даній статті проводимо на основі будування ієрархії тем художніх текстів. Цікавою рисою досліджуваних творів є авторське ставлення до описуваних у них подій, яке, на перший погляд, нейтральне, оскільки Г. Г. Маркес відмежовується від своєї розповіді і залишає адресата один на один з фактами, тобто модальний план тексту залишається завуальованим.

Відомо, що основний тематичний зміст художнього тексту виражено в його назві, тематичних реченнях або експозиції. Включення імені емоційного концепту “*Coronel*” у назву повісті “*El coronel no tiene quien le escriba*” свідчить про значимість емотеми, яка співзвучна з основною темою

твору. З назви стає відомим причина емоцій: полковник багато років марно очікує листа. Цей фактор є вирішальним у розвитку сюжету, а, також вносить негативну сему в художнє значення лексеми “*la carta*”. Динаміку внутрішнього світу полковника підкреслює почуття очікування, хвилювання від подій, що відбуваються. Хвилювання та очікування стають ще більш символічними, тому що вони символізують мінливий внутрішній світ людини, яка за все своє життя бачила лише руйнування, війни та убогство. Формуванню емотивного фону художнього значення з негативним відтінком сприяють лексичні відхилення від норми – вживання вульгаризмів: *Este es un pueblo de mierda* [5:24].

Автор, як правило, текст ділить на розділи або взагалі не виокремлює їх, наприклад, у повісті “*El coronel no tiene quien le escriba*”. Тому виділення тем частин твору робилось на основі контекстуального аналізу. Теми творів схожі між собою в головному: очікування героями кращої долі та руйнування ілюзій. У цих творах автор підкреслює конфлікт світів своїх героїв: з одного боку, закритий світ минулого, у якому залишилися найліпші роки життя, і, з іншого, світ нового існування, де не має надії на кращу долю.

У результаті аналізу встановлено, що основна тема представлена в перших, а також у останньому розділах твору і розкривається за допомогою підтем. Розгортання головної теми твору здійснюється шляхом зіставлення двох підтем: очікування полковником листа та відчай і розчарування в кінці оповідання. У їхньому складі виділяються важливі субпідтеми, такі як: а) надія героя на кращу долю; б) тема захоплення перегонами півнів; в) самотність, відчай.

Оскільки підтеми та субпідтеми відповідають різним аспектам змісту, то протягом руху твору здійснюється заміна одного елементу на інший. Можемо зауважити, що емотивні елементи змісту пронизують усі рівні тематичної структури тексту, головну тему твору, а засобом їх розгортання є зіставлення контрастних емоцій двох підтем тексту. Емотивні також мікротеми (підтеми), які пов’язані з відображенням внутрішніх хвилювань героя й лише доповнюються іншими сюжетними лініями, що описують повсякденне життя в будинку полковника та його захопленням битвами півнів. Порівняльний аналіз назв текстів художніх творів автора, а саме “*Cien años de soledad*”, “*El otoño del patriarca*”, “*El coronel no tiene quien le escriba*”, “*Memorias de mis putas tristes*” та ін., свідчить, що деякі з них містять лексеми на означання емоційних концептів, що дозволяє теми цих творів визначити як емотивні (самотність, покинутість, відчай), а інші включають емоційні маркери, які вказують на наявність емотивного змісту в них.

El coronel colgó la hamaca. Cerró la casa y fumigó la habitación. Luego puso la lámpara en el suelo y se acostó. Te comprendo -dijo tristemente. Lo peor de la mala situación es que lo obliga a uno a decir mentiras [5:45].

Тема очікування полковником листа в повісті “*El coronel no tiene quien le escriba*” представлена назвами емоцій, які розкриватиме автор у тексті твору. Це надія (+), туга (-), сум (-) і, що визначений головним станом: *Te comprendo – dijo tristemente. Lo peor de la mala situación es que lo obliga a uno a decir mentiras.* знаходиться В описі прояву внутрішніх емоційних хвилювань головного героя в різних емотивних фрагментах тексту розкривається психологізм Г. Г. Маркеса. Хвилювання, пов’язані з очікуванням листа, на нашу думку, дуже подібні до емоційного стану дев’яносторічного журналіста, закоханого до нестями в Дельгадіну. Очікування листа і закоханість несуть у собі потужну руйнівну силу для героїв: *Nunca me hubiera imaginado que una niña dormida pudiera causar en uno semejantes estragos. Escapé de la fábrica sin despedirme ni pensar siquiera si alguna de aquellas vírgenes de purgatorio era por fin la que buscaba. Cuando salí de ahí, el único sentimiento que me quedaba en la vida eran las ganas de llorar [4:37].*

Емоційні стани героїв творів супроводжуються мотивом відчаю, який яскраво проявляється, на наш погляд, в останніх розділах творів: *el único sentimiento que me quedaba en la vida eran las ganas de llorar* і виражається за допомогою направлених і не направлених емоцій більшої інтенсивності.

Для підтем і субпідтем характерним є опис ситуацій, які виражають і описують душевні стани героїв. *El administrador no levantó la cabeza. Nada para el coronel dijo. El coronel se sintió avergonzado.-No esperaba nada mintió. Volvió hacia el médico una mirada enteramente infantil. Yo no tengo quien me escriba [5:10]. A él le habría dado igual que quedara más, o que quedara menos, si hubiera sabido entonces que no eran muchos ni muy difíciles los años que le harían falta para exterminar hasta el último vestigio del recuerdo de aquel miércoles inevitable, lloró de rabia, despertó gritando de rabia atormentado por los ladridos de los perros que pasaron la noche en las cadenas del patio ... [6:130].*

Мікротеми є реалізацією емотеми, яка базується на експлікації емоційного стану. Вони розкривають так звану “діалектику душі” героя твору й дозволяють побачити емотивну динаміку змісту тексту художнього твору від суміші позитивних і негативних емоцій (надія (+): *no esperaba nada – mintió*; сум (-): *Yo no tengo quien me escriba*) до безперечного панування різко негативних (озлоблення та відчаю (-): *lloró de rabia, despertó gritando de rabia*). Сукупність домінуючих емоцій

кожної з тем створюють емотивний фон тексту, який забезпечує залучення адресата до художнього світу тексту твору й викликає його емоційну реакцію.

Вважаємо за необхідне зазначити, що досліджувані художні твори Габріеля Гарсія Маркеса являють собою приклад максимально високої насиченості змісту текстів емотивними елементами та найбільш складного переплетіння рівнів текстової емотивності. Уведення емотивних елементів до структури тексту є джерелом збільшення об'єму його загального змісту, а виявляють їх за допомогою різних видів знаків, що містяться в поверхневій структурі. Серед цих знаків можна виділити мовні емотивні засоби.

Залежність від мови визнається невід'ємною властивістю будь-якого тексту [3]. Для вираження різного виду емоційного змісту мова відпрацювала спеціальний код: систему емотивних знаків, які роблять можливою комунікацію на рівні почуттів. Мовні знаки, утілені у тексті, виступають у ролі індикаторів, структура яких допомагає встановити наявність загальної емоційності.

Раніше в лінгвістиці панувала думка, що емоційні елементи мови не можуть бути описаними певним числом абсолютних категорій, їх треба розглядати як змінні явища. Нині встановлено, що в кожній мові існує набір системних засобів (слів, словосполучень, граматичних форм емоційної оцінки та ін.), наявність яких на всіх мовних рівнях дозволяє розглядати емотивність як загальномовну категорію.

Перспективи дослідження. Проведене дослідження дозволяє поглибити вивчення особливостей вираження емотивності художнього твору, просунути дедалі у встановленні розкриття цього лінгвістичного феномену. Також при дослідженні емотивності як категорії художнього тексту необхідно враховувати особливості текстової семантики, природу емоцій людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Истоки, проблемы и категории прагматики / Нина Давидовна Арутюнова, Елена Викторовна Падучева // Новое в зарубежной лингвистике : сб. науч. статей / сост. Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16 : Лингвистическая прагматика. – С. 8–42. 2. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / Виктор Иванович Шаховский. – Воронеж, 1987. – 192 с. 3. Васильев С. А. Синтез смысла при создании и понимании текста / Сергей Анатольевич Васильев. – К. : Наукова думка, 1988. – 238 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. Márquez G. G. Cien años de soledad [Електронний ресурс] / Gabriel García Márquez. – Режим доступу : <http://www.español.net.ru/2005p>. 5. Márquez G. G. El coronel no tiene quien le escriba [Електронний ресурс] / Gabriel García Márquez. – Режим доступу : <http://www.español.net.ru/2005p>. 6. Márquez G. G. El otoño del Patriarca [Електронний ресурс] / Gabriel García Márquez. – Режим доступу : <http://www.español.net.ru/2005p>.